

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA MASALALAR YECHISHNI O'RGATISHDA RASM VA CHIZMALARDAN FOYDALANISH

To'xtaboyeva Ro'zagul Anorboy qizi

Baxmal tumani 55-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Annotatsiya.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga masalalar yechishni o'rgatishda rasm va chizmalardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Rasm va chizmalar yordamida masala shartini tushunish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish hamda o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish masalalari ko'rib chiqilgan. Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, vizual vositalardan foydalanishning samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, masala yechish, rasm, chizma, vizual usul, mantiqiy fikrlash, o'quvchi tafakkuri, matematika darslari.

Boshlang'ich sinflarda masala yechish o'quvchilarning tafakkuri va tasavvurini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Bu bosqichda o'quvchilar ko'proq ko'rish va tasvirlash orqali bilim oladilar. Shuning uchun masalalar yechishda rasm va chizmalardan foydalanish bolalar uchun juda qulay va samarali usul hisoblanadi.

Ta'lim jarayonida masalalar yechish o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini, tahlil qilish qobiliyatini va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, matematika, fizika va geometriya fanlarida masalalarni to'g'ri va tez yechishda rasm hamda chizmalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Rasm va chizmalar masalaning shartini aniqroq tushunishga, muammoni ko'z oldiga keltirishga yordam beradi.

Rasm va chizmalarning ta'lim jarayonidagi o'rni. Rasm va chizmalar masala shartidagi ma'lumotlarni vizual ko'rinishda ifodalaydi. Bu o'quvchiga masaladagi bog'lanishlarni aniq ko'rish, berilgan va topilishi kerak bo'lgan kattaliklarni ajratib

olish imkonini beradi. Vizual tasvirlar orqali murakkab masalalar ham soddaroq qabul qilinadi. Ko‘plab o‘quvchilar uchun matnli masalani o‘qib tushunish qiyin bo‘lishi mumkin, ammo rasm yoki chizma yordamida masalaning mohiyati tezroq anglanadi.

Boshlang‘ich sinfda masala yechishning ahamiyati. Masala yechish o‘quvchilarda hisoblash ko‘nikmalarini shakllantiradi, diqqatni jamlashga o‘rgatadi va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun matnli masalalar ko‘pincha qiyin bo‘lib tuyuladi. Shu sababli rasm va chizmalardan foydalanish ularning tushunishini yengillashtiradi.

Rasm va chizmalarning o‘quvchi tafakkuriga ta’siri. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari vizual fikrlashga moyil bo‘ladilar. Rasm chizish orqali bola masalani “ko‘z oldiga keltiradi”. Masalan, olma, qalam, qush yoki mashina haqidagi masalalarda rasmlar bolaga vaziyatni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Rasm orqali masaladagi sonlar, buyumlar va harakatlar aniqroq tasvirlanadi.

Masala shartini tushunishda chizmalardan foydalanish. Masalani yechishda birinchi qadam — uning shartini tushunishdir. Agar masala sharti noto‘g‘ri tushunilsa, yechim ham xato bo‘ladi. Chizma tuzish orqali masaladagi barcha elementlar (nuqta, kesma, burchak, yo‘nalish, masofa va boshqalar) aniq tasvirlanadi. O‘quvchi masalani o‘qigach, uni rasm yoki chizma ko‘rinishida tasvirlasa, quyidagilar osonlashadi:

- berilgan sonlarni aniqlash
 - qaysi amal bajarilishini tushunish
- ortiqcha va yetishmayotgan ma’lumotlarni

Masalan, qo‘shish va ayirishga oid masalalarda buyumlarni rasmda ko‘rsatish juda foydalidir yoki harakatga oid masalalarda yo‘l, tezlik va vaqtni rasm orqali ifodalash yechimni ancha osonlashtiradi. Geometrik masalalarda esa chizma yechimning asosiy kaliti hisoblanadi.

Qo‘shish va ayirish masalalarida rasmlardan foydalanish. Boshlang‘ich sinfda qo‘shish va ayirish masalalari ko‘p uchraydi. Agar masala rasm bilan tushuntirilsa, bola qaysi amalni bajarishini tezroq anglaydi.

Masalan: “3 ta qush daraxtda o‘tirgan edi. Yana 2 ta qush uchib keldi. Daraxtda nechta qush bo‘ldi?”. Bu masalani qushlar rasmi orqali ko‘rsatish o‘quvchining tushunishini osonlashtiradi.

Chizmalar yordamida masalani yechishga o‘rgatish. Boshlang‘ich sinflarda oddiy chizmalar — kesmalar, nuqtalar va sxemalar keng qo‘llaniladi. Masalan, “uzun-qisqa”, “ko‘p-kam”, “oldin-keyin” tushunchalarini chizma orqali tushuntirish juda samaralidir. Chizma yordamida masala yechishga o‘rgangan o‘quvchi keyingi sinflarda ham murakkab masalalarni osonroq o‘zlashtiradi.

Mustaqil fikrlashni rivojlantirish. Rasm va chizmalar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashiga yordam beradi. Bola masalani o‘zi rasmga tushirsa, u masalani yaxshiroq tahlil qiladi va yechimni mustaqil topishga harakat qiladi. Bu esa o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Rasm va chizmalar yordamida o‘quvchi masala shartini tezroq tushunadi, berilgan ma’lumotlarni aniq ajratadi va masalani qiziqish bilan yechadi.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish. Rasm va chizmalar yordamida masala yechish o‘quvchilarda mantiqiy fikrlashni shakllantiradi. O‘quvchi rasm chizish jarayonida masalani tahlil qiladi, asosiy va ikkinchi darajali ma’lumotlarni ajratadi hamda ularning o‘zaro bog‘liqligini aniqlaydi.

Bu jarayon o‘quvchini shoshilmasdan, ketma-ketlik asosida ishlashga o‘rgatadi va xatolar sonini kamaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinflarda masalalar yechishda rasm va chizmalardan foydalanish juda muhimdir. Bu usul o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi, masala shartini to‘g‘ri tushunishga yordam beradi va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi. Shu sababli har bir boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi dars jarayonida rasm va chizmalardan unumli foydalanishi lozim. Matematika darslarida rasm va chizmalardan foydalanish orqali tafakkurni rivojlantirish — o‘quvchini mustaqil fikrlovchi, topqir, izlanuvchan va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishning eng samarali yo‘lidir. Bunday yondashuv ta’limda faqat bilim berish emas, balki tafakkur, muloqot va muammoli vaziyatlarni hal etish madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Masalalarni tushunishda rangli rasmlar va soda chizmalardan foydalanish lozim. Har bir masalani yechishdan oldin aqliy hujum savollari orqali o‘quvchilar fikrlashga undalishi lozim. O‘quvchilarga rasm orqali masala tuzish imkoniyatini berish kerak. O‘yinli topshiriqlarni tashkil etishda o‘quvchilarning yosh xususiyati, tayyorgarlik darajasi va individual qobiliyatlarini hisobga olish zarur.

Har bir o‘quvchining javoblarini baholash va rag‘batlantirish elementlarini kiritish (“Ofarin”, “Barakalla”, “Ajoyib” kabi), xatolari muloyimlik bilan to‘g‘irlanishi kerak. Rasmi masalalar orqali hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash tavsiya etiladi. Darslarda 4K yondashuvi (Kreativlik, Kritik fikrlash, Kommunikatsiya, Kollaboratsiya) asosida o‘yinli topshiriqlarni uyg‘unlashtirish.

Xulosa qilib aytganda, matematika darslarida rasm va chizmalardan foydalanish orqali tafakkurni rivojlantirish — o‘quvchini mustaqil fikrlovchi, topqir, izlanuvchan va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishning eng samarali yo‘lidir. Bunday yondashuv ta’limda faqat bilim berish emas, balki tafakkur, muloqot va muammoli vaziyatlarni hal etish madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. A.G‘ulomov, M. Mirzayev. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. — Toshkent.
3. R.Mavlonova. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. — Toshkent, 2018.
4. Umumta’lim maktablari uchun boshlang‘ich sinf matematika darsliklari va metodik qo‘llanmalar.